

प.पू. श्रीदत्तमहाराज कवीश्वर

यांची

कल्याणवचने

प्रकाशन दिवस

गुरुद्वादशी (अश्विन कृ. १२, शके १९३१)

गुरुवार, दि. १५ ऑक्टोबर २००९

मुखपृष्ठ

सुरेंद्र शिंदे

मुद्रक

रमा एन्टरप्राईझेस

३९, स्वामी समर्थ नगर,

बंडू गोखले पथ, गिरगांव, मुंबई ४०० ००४.

दूरध्वनी : २३८५ २८४६

भ्रमणध्वनी : ९३२३२९०३४

प्रकाशक

श्री दत्त आश्रम संस्थान

प. पू. श्री दत्त महाराज कवीश्वर मार्ग,

सद्गुरु नगर, प्रशांती नगर समोर,

जालना - ४३१ २०३.

दूरध्वनी : ०२४८२ २३६८०५

भूमिका

प. पू. श्रीदत्तमहाराज कवीश्वर हे भूतलावरचे चालतेबोलते ईश्वरच होते. अध्यात्मविद्या ही त्यांच्या रूपाने अवतीर्ण झाली होती. त्यामुळे त्यांचे बोलणे हे “आता सांगे जे निरोपिले नारायणे” ह्या भावाचे होते.

पू. महाराजांनी, निरनिराळ्या ठिकाणचे, विविध प्रवृत्तीचे, वेगवेगळ्या वयाचे, वेगवेगळा पारमार्थिक अधिकार असणारे बद्ध, मुमुक्षु, साधक अशा अनेकांना आपल्या प्रवचनातून, पत्रातून आणि प्रत्यक्षात मार्गदर्शन केले. त्यांचे ‘आत्मप्रचीतीचे बोल’ पारमार्थिक वाटचाल सोपी करण्यासाठी ठिकठिकाणी उपयोगी पडणारे आहेत.

“फोडिले भांडार धन्याचा हा माल” याप्रमाणे आपल्या धन्याची शब्दरत्नपेटी उघडून, काही रत्ने आपणासमोर मांडली आहेत. ‘कल्याणवचने’ या पुस्तकाचा हेतू हाच की महाराजांच्या प्रवचनातून घेतलेली संक्षिप्त वाक्ये चिंतनाला उपयोगी पडतील. तेवढे वाक्य सतत चिंतनात ठेवावे व त्यावर विचार करून ‘पारमार्थिक कोडे’ उलगडावे. धन्याचे कोठार फोडण्याचा प्रपंच तेवढ्यासाठीच !

‘एक तरी ओवी अनुभवावी’ असे नामदेवमहाराजांनी ज्ञानेश्वरीबाबत म्हटले आहे तसेच एक तरी ‘कल्याणवचन’ चिंतनाने अनुभवापर्यंत नेऊन पोचवावे, ही सदिच्छा !

॥ श्रीगणेशदत्तगुरुभ्यो नमः ॥

बोधवचनामृत

१. योगशास्त्रकारांनाही ईश्वरपूजा ईश्वरभक्ती मान्य आहे. पूर्व दुष्कृताने साधनामार्गात निर्माण झालेले प्रतिबंध दूर करण्यासाठी ईश्वरी कृपा संपादन करणे आवश्यक आहे.
२. नामदेवांनी असामान्य व उत्कट भक्तीने पांडुरंगांना प्रसन्न करून घेतले होते म्हणजेच त्यांची कृपा संपादन केली होती, त्यामुळे विसोबा खेचरांकडे गेल्यावर त्यांना ज्ञान व्हायला वेळ लागला नाही.
३. आपण फार मोठी भक्ती करतो अशी भावना कधीही जोपासू नये. गोपींना जेव्हा असा गर्व झाला तेव्हा श्रीकृष्ण तिथून अदृष्य होऊन निघून गेले होते.
४. बुद्धीची सुधारणा व्हावी म्हणून धर्माचरण करायचे. सांसारिक प्रतिकूल घटनांचा त्याच्याशी संबंध जोडू नये. कारण एकदा बुद्धी शुद्ध झाली की ज्ञान व्हायला वेळ लागत नाही. आणि ज्ञान झाले की मग अखंड आनंद व शांतीची प्राप्ती होते.
५. प्रतिमा, मूर्ती इ. ठिकाणी ईश्वरी अस्तित्व आपण मनापासून मानतच नाही त्यामुळे आपल्याला तसे अनुभव येत नाहीत.
६. शब्द प्रामाण्य मानून साधनाभ्यास केला तरच खरे ज्ञान होते. उगीच नाही त्या शंका घेत बसले तर पदरात कांहीच पडत नाही.

७. साधनामार्ग दाखविणारा जरी भेटला तरी आपण साधन केले पाहिजे ना ! निश्चयात्मक बुद्धीने आपण प्रयत्न केले पाहिजेत. धीर धरला पाहिजे. जन्मजन्मांतरीचे कुसंस्कार, प्रतिबंध अत्यावधीत कसे दूर होतील? त्यासाठी गुरुभक्ती, साधना अत्यंत उत्साहाने, धीराने अनंतकाळ व्हायला पाहिजे. "आम्ही एवढी साधना केली काय उपयोग झाला?" असे निराशाजनक विचार करता कामा नये.
८. 'अहम् ब्रह्मास्मि' हे समजले म्हणजे ज्ञान झाले असे नाही. आपल्याला त्याच्याही पलिकडे जायचे आहे. हे ज्ञान झालंय याचाही विसर पडला पाहिजे.
९. रसज्ञा हा फार मोठा शत्रू आहे. रसज्ञा याचा अर्थ फक्त खाणे असे नसून किर्ती, मानसन्मान, मोठेपणाची हांव, मोह असाही आहे.
१०. जरा कुठे आपल्याला कांही समजले की आपल्याला वाटते आपण पोहोचलो पण तिथेच आपला घात होतो. तिथेच आपल्या अधःपाताला सुरुवात होते.
११. आपण सिंहावलोकन करताना फार जपले पाहिजे. आपली इतकी प्रगती झाली, इतकी सुधारणा झाली असे वाटू लागते. त्यामुळे नुकसान व अधःपातच होण्याची शक्यता जास्त असते. आपण आपली साधना, उपासना करीत राहायचे इतकेच.
१२. संतांना निवृत्ती नसते व निवृत्ती वेतनही नसते. त्यांचे जनहिताचे कार्य सतत चालू असते. पण हे कार्य करीत असतानाही त्यात

- वृत्ती नसते.
१३. गुरुंच्या सहवासातसुद्धा फार काळ राहू नये कारण आपल्याकडे, गुरुंकडे पहाण्याची योग्य दृष्टी नसल्याने त्यांच्यात चार चौघांसारखे सामान्यत्व दिसते. आणि मग हे कसले गुरु असे वाटू लागते त्यापेक्षा घरी राहून स्मरण भक्ती करणे जास्त चांगले.
१४. देव संरक्षण करतो म्हणजे काय? आपल्याला धर्माचरण करावेसे वाटणे. सत्कर्म करण्याची, देवाची भक्ती करण्याची बुद्धी होणे. फार व्यापक दृष्टीने हा अर्थ आहे. संरक्षण म्हणजे खड्ड्यात पडल्यावर देवाने वर उचलून घेणे एवढाच नव्हे.
१५. परमार्थात राहून संपत्तीचा मोह सुटणे फार कठीण कर्म आहे. ईश्वरी कृपा असली तरच तो मोह होत नाही.
१६. मनुष्य जन्मातला सर्वात मोठा लाभ म्हणजे अंतकाळी नारायणाचे स्मरण होणे. त्यासाठी लहान वयापासूनच नामस्मरणाचा सराव व्हायला पाहिजे. शिवाय स्मरण काय फक्त अंतकाळीच घडावं असं थोडच आहे? ज्याला सतत देवाचे स्मरण घडते तो खरा देवाच्या कृपेला पात्र ठरला आहे असे मानतात. अंतकाळी ईशस्मरण घडण्यासाठी मानसिक, शारीरिक त्रास किती काळ सहन करायचे याला कांही मर्यादा नाही.
१७. नारायणाचे विश्वरूप स्वरूप जाणून घेण्यासाठी गायत्रीचा उपदेश केला जातो. गायत्रीचा जप म्हणजेच त्यात वर्णन केलेल्या ईशस्वरूपाचे चिंतन.
१८. आपल्या कर्मानुसार बुद्धी होते हा सिद्धांत जरी खरा असला

- तरी ईशकृपेने मिळणारी बुद्धी वेगळी आहे. ही महत्त्वाची आहे. कर्माची बुद्धी व ईशकृपेने मिळालेली बुद्धी यांत फार फरक आहे.
१९. भारतीय संस्कृती संयम प्रधान आहे. **जेवढा संयम जास्त तेवढे ईश्वराचे स्मरण जास्त.**
२०. जपाबरोबर अर्थाकडेही लक्ष हवे. नामाबरोबर रूपाचेही अर्थानुसंधान हवे. सुरुवातीला ते जमत नाही पण प्रयत्न केल्यास पुढे पुढे जमते. त्यामुळे मनांतले सर्व दोष हळू हळू दूर होतात.
२१. ईश्वराबद्दल जर पूर्ण श्रद्धा असेल तर सर्व मंगल घडू शकते. अमुक एक अनुकूल नाही असे आपण म्हणू शकत नाही. इतर मानवी शक्तीच्या आधारापेक्षा ईशशक्तीचा आधार घेणे इष्ट. ईशशक्तीचा आधार जन्मजन्मांतरी राहून उत्तरोत्तर उत्कर्ष होत रहातो.
२२. ज्याप्रमाणे गोपींचा प्रातःकाली कृष्णाचे गुणवर्णन करणारा ध्वनी सर्व दिशांचे अमंगल नष्ट करी, त्याप्रमाणे श्रद्धापूर्वक ईशकृपेने घडणाऱ्या कर्माचा फायदा इतरांनाही मिळतो.
२३. देश, काल इ. चा विचार करून संतांच्या चरण स्पर्शाने पावन झालेल्या स्थळात केलेले अनुष्ठान झटकन फलप्रद होते.
२४. **बुद्धीचा विकास सर्वात महत्त्वाचा मानला आहे व गायत्रीच्या पुरश्चरणाने तो साधायला मदत होते.**
२५. ज्याच्याजवळ सामर्थ्य आहे त्याने क्षमाशील असले पाहिजे.
२६. कृपाळू आणि दयाळू ही साधूंची मुख्य लक्षणे आहेत. अज्ञानी जीवांचा उद्धार करण्याकरता न कंटाळता आणि न रागावता ते

- पुन्हा पुन्हा उपदेश करतात.
२७. संतांच्या संगतीत येऊन उन्नती होण्यास वेळ लागतो हा कांहीं संतांचा दोष नाही. संतांचे महत्त्व आमच्या बुद्धीला लवकर समजून येत नाही.
२८. उत्तम शिष्य भेटला तर त्याचे कल्याण व्हायला वेळ लागत नाही. "आपणासारखे करिती तत्काळ" याची प्रचिती फक्त अधिकारी शिष्यांच्याच बाबतीत दिसून येते.
२९. असुरी संपत्तीचे वर्णन करतांना प्रथम अहंकार सांगितला आहे. त्यातून सुटणे फार कठीण आहे. आमची बुद्धी चांगलीच आहे, आम्ही कधी चुकतच नाही, असेच आम्हांला वाटते. सर्व कर्तृत्व ईश्वराचे आहे असे मानले तरच अहंकार जातो. आम्हांला ईश्वराच्या प्रेरक शक्तीची जाणीव नाही.
३०. ज्यांचे देवाकडे लक्ष असते त्यांच्याकडे देवाचे लक्ष असते.
३१. पापकर्म करतांना आपल्याला आपल्या हातून पापकर्म घडते आहे याची जाणीव व्हावयास हवी नाहीतर पुढे त्याचे फळ भोगताना दुःख होणारच.
३२. देवाला अनन्य भावाने भजणाऱ्याचा कधीच नाश होत नाही.
३३. अहंकार बळावला की संयम सुटतो.
३४. नुसती तितिक्षा म्हणजे धर्म नव्हे. अन्याय झाला तरी प्रतिकार न करता सहन करणे म्हणजे धर्म पालन होय.
३५. कोणाच्याही बदल मुळातच द्वेषभावना नसणारा सिद्धभक्त आणि द्वेष करण्याची वेळ येऊनही तसे न करणारा साधकभक्त हे समान

- आहेत.
३६. ज्या भावनेने गोपी श्रीकृष्णांना शरण गेल्या त्या भावनेने आपण गुरुंना शरण गेले पाहिजे.
३७. भागवतातील रासक्रीडेचे वर्णन वाचल्यास त्याचे फळ म्हणून काम विकार कमी होतो. संसारात राहून ईश्वराकडे मन लागते. संसारात राहून मन ईश्वराकडे लागणे ही ईश्वराची मोठी कृपाच आहे. आसक्ती न ठेवता संसार कर्तव्यबुद्धीने करता येतो हे गोपींनी दाखवून दिले. मन व वाणी ही दोन्ही इंद्रिये देवाला अर्पण केली.
३८. आम्ही कर्मपरतंत्र आहोत व गुरु स्वतंत्र आहेत ही जाणीव व्हायला पाहिजे. ते ईश्वरी अवतार असल्याने त्यांना कर्म बंध नाही.
३९. श्रद्धा, ज्ञान व प्रेमाचे प्रदर्शन करू नये.
४०. आत्मबल फार मोठे आहे. मला कशाचेच भय नाही, मला काहीही अपाय होणार नाही ही धारणा पक्की पाहिजे.
४१. आपले पुण्य नसल्याने, आपली योग्यता नसल्याने ईश्वर समोर असला तरी आपल्याला समजून येत नाही. ईश्वराचे दर्शन म्हणजे मानसिक ध्यान. सतत ध्यानाचा अभ्यास केल्यावर देवाचा साक्षात्कार होतो. ध्यानाची पुढची अवस्था म्हणजे समाधी आणि समाधी अवस्थेचा परिपाक म्हणजे आत्मसाक्षात्कार.
४२. जेव्हा देवाची इच्छा होते भक्ताला जवळ घ्यावे तेव्हा भक्ताचे सर्व अमंगल दूर होऊन तो ईश्वराच्या जवळ जातो.
४३. सर्व सुख पायाशी असताना देवाचे स्मरण होईल कशाला? पुण्यकर्म केल्याने सुख मिळते आणि सुख मिळाल्यानंतर देवाला

- आपण दुरावतो.
४४. आपल्याला आपल्या दैनंदिन जीवनातील प्रत्येक गोष्टीचे स्मरण असते, हीच आसक्ती. भक्त मात्र गुरुच्या/देवाच्या देहाचे आपादमस्तक ध्यान करतो. सदगुरुंच्या बाह्य रुपाचे, आपल्या हृदयात राहिल असे रूप कल्पून मग त्याचे सतत ध्यान करावे. कारण बाह्य रूपही सतत आपल्या डोळ्यासमोर राहिल असे नाही.
४५. आम्ही महाराजांच्या बरोबर नेहमी वाडीला जातो, आम्ही महाराजांच्याबरोबर अमुक एक ठिकाणी गेलो होतो, आम्ही इतकी उपासना केली वगैरे आपण आपल्या तोंडाने उच्चारू नये त्याने पुण्यक्षय होतो.
४६. ठरविलेले पुण्यकर्म थांबवूही नये आणि ते केल्यावर कोणाला सांगूही नये.
४७. पुण्यकर्म विसरून जाणे चांगले. आपण केलेल्या पुण्यकर्माचा, दानधर्माचा आपणच उल्लेख करणे म्हणजे दंभ.
४८. धैर्य असेल तर आपले दोष इतरांना सांगावेत म्हणजे ते नाहीसे होतात पण गुण सांगू नयेत.
४९. विकारी जीवांना साधक दशेत प्रवेश करायलासुद्धा किती जन्म घ्यावे लागतात.
५०. निंदा स्तुतीच्या विचारात बुडून गेलेले मन त्या जीवाला साधकदशेपासून लांब नेते. असे झाल्यास मनुष्य जन्माचा उपयोग काय?

५१. "ठेविले अनंते तैसेची रहावे" हे संतांनी केलेले मार्गदर्शन निंदा, दुःख, अपयश अशा प्रसंगांना तोंड देण्याकरता केलेले आहे.
५२. अनुकूल परिस्थितीत सर्वानाच समाधान असते.
५३. सत्कर्माचाही आग्रह नको दुष्कर्माचा तर नकोच नको. कोणताच आग्रह नसणे याचाच अर्थ समाधान.
५४. मनाला थांबवायचं म्हणजे चांगलाही विचार येऊ द्यायचा नाही आणि वाईटही नाही. पण हे जमणं फार कठीण आहे. हे जमलं तर सारं संपलं. मग कांहीच करायला नको.
५५. मनांतले विषय बाहेर काढून टाकणे हा मनोजय आहे.
५६. तत्त्वज्ञान झाल्यानंतरसुद्धा वासनाक्षयाचा अभ्यास करावा लागतो.
५७. आत्मज्ञानाचा विचार करताना शुभाशुभ वासनांचा सतत अभ्यास केला पाहिजे.
५८. ईश्वराच्या इच्छेने सर्व विश्वाचा कारभार चाललाय. इतरांना सन्मार्गाला लावायचे कार्य करायला तुम्हाला कोणी सांगितलंय? ईश्वर ते बघून घेईल.
५९. नित्यानित्य विवेक पक्का झाला असल्याने कर्माप्रमाणे दुःख भोगावे लागले तरी आत्मज्ञानी पुरुषाला उद्विग्नता येत नाही.
६०. सुखाच्या वेळी माझी सुखं अशीच रहावीत अशी वासना जर वाढू लागली तर अग्रीत इंधन घातल्यावर तो जसा भडकतो तशा वासना अधिक वाढत जातात.
६१. तन्मयता उत्पन्न झाल्यावर आपल्या चुका आपल्याला सांपडतात आणि योग्य प्रयत्नांनी त्या सुधारल्या जातात.

६२. दुःखाचे कारण काय आहे ते शोधून दूर करण्याचा प्रयत्न करायचा आहे.
६३. गुरुंच्या आज्ञेप्रमाणे मन स्थिर करायचा अभ्यास व्हायला पाहिजे. मन आपल्या ताब्यात कुठे आहे? ज्ञानी महात्म्यांच्या शक्तीने ते ताब्यात येते. मनाची बहिर्गामी गती रोखली तर प्रचंड शक्ती संचय होऊ शकतो.
६४. गुरुंची सेवा म्हणजे फक्त शरीराने नव्हे तर मनांतसुद्धा गुरुंच्या आज्ञेविरुद्ध वागायचे विचार येऊ नयेत.
६५. सद्गुरुंशी इतकी तन्मयता साधली पाहिजे की त्यांच्या मुद्रेवरून त्यांचा अभिप्राय काय आहे हे समजले पाहिजे.
६६. आपल्या सद्गुरुंचे मन जाणून त्याप्रमाणे वागणारा उत्तम शिष्य होऊ शकतो.
६७. अपरिग्रह (भोगसाधनांचा संग्रह न करणे) सिद्ध झाला तर पूर्व-वर्तमान-पुढील जन्मांचे ज्ञान होते.
६८. सर्व सुखं मिळाली असता वैराग्य निर्माण होणे हे खरे वैराग्य. ब्रह्मलोकसुद्धा मला नको एवढे वैराग्य जेव्हा निर्माण होईल तेव्हा ईश्वराची, सद्गुरुंची कृपा होते.
६९. ज्ञानपूर्वक होणाऱ्या कर्माने मनांत श्रद्धा उत्पन्न होते. गुरुंच्या दर्शनाने आपला पापक्षय होईल अशी खात्री पटते आणि कृतार्थता येते.
७०. अज्ञानाचा काळ पुष्कळ असतो पण अनेक जन्मांचे अज्ञान सद्गुरुंच्या संकल्पाने जायला वेळ लागत नाही.

७१. दुर्वासऋषींना धर्मशील पांडवांचे सत्व हरण करण्याची पाळी का आली तर दुर्योधनासारख्याकडून सेवा करून घेतली म्हणून. यासाठी कोणाचा काय उपकार घ्यायचा याचा नीट विचार करावा.
७२. जनकृपा व जन निष्ठुरता दोन्ही नको.
७३. 'मानापमानयोस्तुल्यः' एवढाच गीतेचा अभ्यास करायला आपल्याला किती जन्म घ्यावे लागतील.
७४. आपल्या हातून घडलेल्या अयोग्य कर्माबद्दल जर मनापासून पश्चाताप झाला तर पापक्षय होतो.
७५. ईश्वराच्या आज्ञेप्रमाणे कर्म करायचे म्हटले तर त्याचे फल मिळाले पाहिजे असा आग्रह धरताच येत नाही. फलाशा असेपर्यंत फलसिद्धीकडेच लक्ष जाणार. आपण निमित्तमात्र आहोत कर्ता नाही ही भावना असली पाहिजे.
७६. ज्ञाता आणि ज्ञेय एकरूप होऊन जाणे ही खरी गुरुकृपा आहे.
७७. ज्ञानराजांनी गुरुभक्तांची, साधकांची जी लक्षणे सांगितली आहेत त्याप्रमाणे आपण आपली बुद्धी बनवायची.
७८. संतांचे ग्रंथ, लोकांना मार्गदर्शन करून त्यांच्या बुद्धीतले दोष दूर करण्यासाठी आहेत.
७९. दुसऱ्याचा बुद्धीभेद करणाऱ्या मंडळींच्या स्वतःच्या मनांत गोंधळ निर्माण झालेला असतो.
८०. साक्षात्कारी महात्म्यांच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे वागण्याची आपल्याला बुद्धी होत नाही हे आपले दुर्दैव आहे.
८१. व्यवहार संपल्याशिवाय वेदांत ऐकायचासुद्धा अधिकार नाही.

८२. मनाची स्थिरता होण्याकरता व्याप कमी झाले पाहिजेत. वाणीचा निरोध त्यासाठी आहे.
८३. कोणत्याही सत्कर्माला ईश्वराची प्रेरणा आहे एवढी जाणीव असली म्हणजे कर्तृत्वाभिमान होत नाही.
८४. प्रत्येक कर्तव्य कर्म मी ईश्वराच्या आज्ञेने करतो आहे या बुद्धीने करायचे. आपण त्यात किती गुंतून पडतो याचा विचार करायचा.
८५. संपूर्ण भार ईश्वरावर टाकायचा ही फार उच्च भूमिका आहे आणि आपली तेवढी नाही एवढी जाणीव असली म्हणजे झाले. सतत अनुसंधान, श्रद्धा, भक्ती वाढवत नेऊन सर्व भार ईश्वरावर टाकण्यापर्यंत गेले पाहिजे.
८६. प्रपंच हा ईश्वराचा आहे असे समजून करायला हरकत नाही.
८७. ईश्वराच्या कार्यामध्ये आपण एक कार्यकर्ते आहोत एवढी भावना ठेवायला हरकत नाही.
८८. देवाचा संसार म्हणून त्याची काळजी घेणे ही आसक्ती नाही.
८९. परोपकारसुद्धा फार कठीण आहे. आपण किती जणांचे दुःख दूर करणार?
९०. करुणानिपदी सर्व कुटुंबियांनी एकत्र बसून शांत चित्ताने म्हणावी. प्रभू कृपेने शांतीचा लाभ होईल.
९१. इथून जायचंय बदली होणार आहे. संपलं ! कशाला आसक्ती निर्माण होईल?
९२. मृत्युची नुसती आठवण ठेवा म्हणतात, नाथ महाराज.
९३. माझा संसार आहे म्हणण्यात दोष आहे. भरताप्रमाणे संसार

करायचा.

१४. दुसऱ्याला सुधारण्याचा संकल्प, इच्छा केल्याचा अहंकार उपयोगी नाही.
१५. व्यवहार संपला, पुण्यपापापासून बाजूला झाल्यावर गुरुंपासून ज्ञान व्हायला वेळ लागत नाही.
१६. भगवत् कथा प्रेमाने ऐकणाऱ्या जीवाच्या हृदयांत भगवान प्रगट होऊन त्याची पापे दूर करतात.
१७. सर्व पापक्षय झाला म्हणजे ज्याला खरी भक्ती म्हणतात ती पराभक्ती उत्पन्न होते.
१८. पापक्षय करण्याकरता भक्तीमार्गामध्ये वेगळे कांही करावे लागत नाही.
१९. चित्तशुद्धी झाल्यावर भगवंताच्या खऱ्या स्वरूपाचे ज्ञान होते.
१००. धर्माचरणामुळे संयम उत्पन्न होतो.
१०१. मनामध्ये सात्विक विचारांप्रमाणे राजस, तामस विचारही येणारच. ते समूळ जाण्याकरता ईश्वर भक्ती हेच मुख्य साधन संत महात्मे अनुभवाने सांगतात.
१०२. कोणतेही अनुष्ठान दीर्घकाल, निरंतर, श्रद्धापूर्वक केले म्हणजे त्याचा गुण निश्चित येतो. व्यवहारातही प्रमोशनकरता वाट पहावीच लागते. ईश्वर दयाळू, सर्वज्ञ, पूर्णशांतीसंपन्न आहे. त्याच्याच कर्तृत्वावर सर्व भार टाकून यथाशक्ती सेवा करीत राहाणे एवढेच साधकांचे काम आहे.
१०३. शुभेच्छा ही ज्ञानाची पहिली भूमिका आहे.

१०४. औषध किती काळ घ्यायचे हे कोण ठरवणार? डॉक्टर सांगेपर्यंत घेत राहायचे.
१०५. नवीन क्रियमाण कर्म घडू न देण्याची आपण जास्तीत जास्त काळजी घ्यावी.
१०६. सगुण साक्षात्कार असो की निर्गुण तो करून घ्यायचाच असा ज्याचा निश्चय पक्का झाला तो खरा जिज्ञासू.
१०७. स्वतः साधना करतानासुद्धा आपण साधना करतोय ही भावना उपयोगी नाही.
१०८. शेवटपर्यंत आपण सावध राहिले पाहिजे म्हणतात. आपलं मन स्थिर झाले, विकार कमी झाले वगैरे आपल्याला जे वाटते ते खरे नसते.
१०९. तळमळीने केलेल्या प्रार्थनेचा निश्चित उपयोग होतो. मनाचा निग्रह होण्यासाठी सारखे ईश्वराकडे लक्ष लागले पाहिजे. तळमळीने ईश्वराची प्रार्थना केली पाहिजे.
११०. सतत आपल्या वाटेला दुःख येते असे नाही. दुःखानंतर सुखही येत असते. दुःखाचाच बाऊ केल्याने सुखाकडे आपले लक्ष जात नाही.
१११. सतत आपण दुःखाचाच विचार करीत बसल्याने स्वतःच्या कर्माचा विचार करताना निराशाच पदरी पडते ना !
११२. जिज्ञासेमुळे ज्ञानाची इच्छा उत्पन्न होते. ज्ञान झाले म्हणजे सर्वही दुःख दूर होतात.
११३. ईश्वराशिवाय आपला कोणी संरक्षक नाही ही भावना दृढ झाली

पाहिजे.

११४. ज्ञान हे मिळवलेच पाहिजे. ज्ञानाकरता वैराग्य उपयोगी नाही.
११५. कर्माचे मुख्य फळ म्हणजे मनांतल्या सर्व वासनांचा क्षय होणे. मात्र ते कर्म श्रद्धा व भक्तीने घडले पाहिजे.
११६. सद्गुरु कृपेने आणि प्रयत्नाने प्रारब्धातही बदल होऊ शकतो हे सीमंतीनीच्या चरित्रात दाखवले आहे.
११७. तुम्ही सत्कर्म करा पण ते करण्याची बुद्धी देणारा परमात्मा आहे ही जाणीव ठेवा. मी करतो असे समजू नका. त्याच्या प्रेरणेशिवाय सत्कर्म करण्याची बुद्धी होत नाही.
११८. शरीराबद्दल उदासीनता निर्माण झाल्याशिवाय खऱ्या अर्थाने धर्माचरण होऊ शकत नाही.
११९. दुःखाचे आणि सुखाचे कारण काय हे आधी समजून घेतले पाहिजे. ते समजल्यावर त्याप्रमाणे वागले पाहिजे. या जन्मांत चांगले क्रियमाण निर्माण केले तर पुढील जन्मी उन्नती होऊ शकेल, सुख मिळू शकेल.
१२०. अपराधसहस्राणि क्रियंते अहर्निशम् मया --- ही प्रार्थना सतत केली पाहिजे.
१२१. मनी धरावे ते होते । विघ्न अवघेची नासूनी जाते । कृपा केलीया रघुनाथे । प्रचीत येते ॥ हे सतत ध्यानांत ठेवले पाहिजे.
१२२. व्यवहारात इतरांशी वागताना आपल्या शुद्ध, सरळ, निर्मळ भावनेमुळे आपण बावळट ठरलो तरी हरकत नाही पण ते गुण

सोडू नयेत.

१२३. चित्त शांत राहाणे हीच अनुभूती आहे, तो एक प्रकारे साक्षात्कारच आहे.
१२४. 'केनापि देवेन हृदिस्थितेन यथा नियुक्तोस्मि तथा करोमि ।' ही बुद्धी दृढ राहाणे म्हणजेच ईशशक्तीचा अनुभव आहे.
१२५. प्रेरक शक्तीला समजावून घेतले तरच अहंकार जातो.
१२६. अहंकार बळावला तर संयम सुटतो.
१२७. धन हे साधन आहे साध्य नाही.
१२८. जिज्ञासा हा मोठा गुण आहे. शास्त्र सिद्धांत काय आहेत हे जाणून घेण्याची जिज्ञासा ज्यांच्या मनांत आहे ते अभ्यास करतात, प्रयत्न करतात. जिज्ञासा हीच मुख्य आहे ना ! जिज्ञासाच नसेल तर प्रयत्न कशाला होईल?
१२९. खरी शक्ती ईश्वराची आहे ही जाणीव ठेवून आपण जर कर्म केले तर ते कर्म शुद्ध होते, बंधनकारक होत नाही.
१३०. शास्त्रानुसारिणी बुद्धी शुद्ध समजली गेली आहे.
१३१. पूर्ण शांती म्हणजे मनाची निश्चलता. त्याकरता अभ्यास आणि वैराग्य हे दोन अभ्यास सांगितले आहेत.
१३२. गुरु आणि देव एक मानून जर भक्ती झाली तर ती अत्यंत श्रेष्ठ भक्ती आहे.
१३३. अविद्या, काम आणि कर्म ही सगळी दुःखाला कारण आहेत. ही सामग्री जोपर्यंत आहे तोपर्यंत मोक्ष नाही.
१३४. परमार्थ करून पहायचा नाही. करून पाहू या परमार्थ असे म्हटले

- म्हणजे फळ लगेच मिळत नाही.
१३५. शुद्ध भक्ती, शुद्ध प्रेम मनांत ठेवून भक्तीला सुरुवात झाली तर अनुग्रह व्हायला वेळ लागत नाही.
१३६. अर्थ, कामसुद्धा ईश्वराच्या कृपेने प्राप्त होतात पण तितका निश्चय पाहिजे. अर्थार्थी भक्तसुद्धा दृढ निश्चयी पाहिजे.
१३७. बुद्धीची अनिश्चित स्थिती केव्हाही असून उपयोग नाही.
१३८. मानापमानाच्या कल्पना जोपर्यंत मनांत आहेत तोपर्यंत क्षमेचा अभ्यास होत नाही.
१३९. धर्मसंग्रह जास्तीत जास्त करण्याकरता मनुष्य जन्म आहे.
१४०. आत्मनिरिक्षण करून आत्मोद्धार करून घेतला पाहिजे.
१४१. खरा आपला उद्धार आपणच करून घ्यायचा.
१४२. 'मानापमानयोस्तुल्यः' हे ज्ञानी माणसाचे, गुणातीताचे लक्षण आहे.
१४३. मनुष्य जन्म मिळाल्यानंतर बाहेरचा व्यवहार, अर्थ, कामाकडे लक्ष द्यायचे की बुद्धीची सुधारणा करण्याकडे लक्ष द्यायचे हे आधी ठरविले पाहिजे.
१४४. सर्व वासना घालवायची शक्ती भगवत् भक्तीमध्ये आहे. भक्ती मागून घ्यावी लागते. त्याकरता तपश्चर्या करावी लागते.
१४५. मन्यामध्ये कोणतीही वासना शिल्लक न राहाणे ही ईश्वराची कृपा, भगवत भक्तीचे मुख्य फल आहे.
१४६. निर्वासन मन झालं पाहिजे त्या शिवाय भक्ती होणार नाही. भक्ती करणारा मनुष्य जर मागत राहिला आणि एखाद्या वेळेला जर

- मिळायला उशीर झाला तर कशाला केली भक्ती, देवसुद्धा माझ्याकडे लक्ष देत नाही वगैरे निंदा करू लागतो तो. निर्दोष, परमात्मा निर्दोष आहे.
१४७. आमचे प्राचीन ग्रंथ वाचायला कोणायला सवड आहे? आवड नाही म्हणून सवड नाही. सवड नाही असे आम्ही सांगतो पण आवड नाही हेच खरे. जिज्ञासा ही मुख्य आहे. जिज्ञासेशिवाय ज्ञान होऊ शकत नाही.
१४८. आपल्या हातून किती सेवा घडली याचा विचार करून काय करायचंय. ती कालमर्यादा विसरून जायचंय. ईश्वराजवळ हीच प्रार्थना करायची की माझ्या हातून किती सेवा झाली, किती भक्ती घडली याचे स्मरणसुद्धा राहू नये. म्हणजे आपण कृतार्थ होतो.
१४९. केवळ भक्तीयोग असून उपयोग नाही. केवळ कर्मयोग असून उपयोग नाही. कर्मयोग व भक्तीयोग यांचा समन्वय शास्त्रसंमत आहे.
१५०. अहंकार कमी झाला म्हणजे बुद्धीची शक्ती वाढते हे समजून आले पाहिजे.
१५१. सत्संगतीचा उपयोगसुद्धा पूर्व सुकृताशिवाय होत नाही.
१५२. आत्मदर्शन करून घेणे हे मुख्य आहे. पण ते दर्शन करून घेण्यासाठी श्रवण, मनन, निदिध्यासन यांची आवश्यकता आहे. यांचा क्रमाक्रमाने अखंड अभ्यास व्हायला पाहिजे.
१५३. श्रवण, मनन, निदिध्यासनाचा, ईश्वरदर्शनाचा अधिकारी ज्याचे

- अंतःकरण निर्वासन झाले आहे तोच होईल.
१५४. श्रवण, मनन, निदिध्यासन आणि समाधी अशा ज्ञानाच्या भूमिका आहेत. श्रवण करून आत्मानात्म विचार करून ईश्वरदर्शन करून घ्यायचे. पण त्यासाठी व्यवहार कमी झाला पाहिजे, नकोसा वाटला पाहिजे. वैराग्य निर्माण व्हायला पाहिजे.
१५५. सत्कर्माच्या वेळेस अंतःकरण निर्दोष असले पाहिजे. कर्तृत्वाभिमान वगैरे कोणचाही विकार मनामध्ये असू नये तर कर्म अत्यंत शुद्ध होऊन आपल्याला फळ मिळतं.
१५६. सद्विचार हेच ईश्वरदर्शन आहे.
१५७. क्रियां अर्पण कशा करायच्या? क्रिया काय हातात घेऊन देण्यासारखा पदार्थ आहे? कर्म ईश्वरार्पण करणं याचा अर्थ 'मी कर्ता नाही' ही निरहंकार वृत्ती निर्माण होणं म्हणजे कर्माची कर्मबंध निर्माण करायची शक्तीही गेली.
१५८. स्वधर्माचरण झाले पाहिजे आणि दुरितक्षय झाल्याशिवाय स्वधर्माचरण होऊ शकत नाही. जास्ती घोटाळेच होत जातात.
१५९. मनन म्हणजे एकट्याने विचार करायचा. शक्य असेल तर एकट्याने करावा किंवा समानशील मंडळींनी मिळून मनन करावे.
१६०. चाळणीने चाळायला लागल्यावर कोंड्याबरोबर चांगलेही पीठ खाली पडते त्यामुळे चाळणीप्रमाणे विचार करून उपयोग नाही. सुपाने पाखडले म्हणजे कोंडा खडे निघून जाऊन शुद्ध धान्य शिल्लक रहाते म्हणून सुपाप्रमाणे विचार केला पाहिजे.
१६१. सर्व गुणांमध्ये आर्जव हा मोठा गुण आहे. ऋजुता ज्या ठिकाणी

- असेल त्या ठिकाणी भगवंताची कृपा निश्चित आहे.
१६२. तळमळ मनांत उत्पन्न झाली तर आत्मसाक्षात्कार होऊ शकतो.
१६३. मनुष्याला अहंकार निर्माण झाला म्हणजे माझ्यासारखा दुसरा कोणी नाही सगळ्यांनी माझे ऐकले पाहिजे अशी बुद्धी निर्माण होते.
१६४. परमेश्वर सर्वत्र भरून राहिलेला आहे हे जर आपण चांगल्या तऱ्हेने ध्यानांत घेतले तर आपल्या हातून पाप घडणारच नाही.
१६५. ईश्वर भक्ती करणाऱ्याला, न्यायाने वागणाऱ्याला कुठेही भीती वाटत नाही.
१६६. ईश्वर स्वरूपाचे चिंतन घडले, संत महात्म्यांची संगती घडली आणि अत्यंत प्रेमाने संत महात्म्यांनी सांगितलेली चरित्रे ऐकली तर श्रद्धा, भक्ती, प्रेम आपोआप मनांत निर्माण होते. आणि ते निर्माण झाल्यावर ईश्वरस्वरूपाचे पूर्ण ज्ञान होऊ शकते.
१६७. सत्पुरुषांच्या दर्शनाने, वैराग्य येऊन जर ईश्वर स्वरूपाबद्दल भक्ती, प्रेम निर्माण झाले तर एका वेगळ्या आनंदाचा अनुभव यायला लागतो आणि हळू हळू मनाची स्थिरता होऊ लागते.
१६८. पूर्वीच्या पापांमुळे व्याधी निर्माण होतात.
१६९. कर्तृत्वाभिमान घेऊन केलेल्या कर्माचा कर्मबंध निर्माण होतो आणि मग तशाच वासना निर्माण होतात, पुन्हा तशीच कर्म घडतात.
१७०. गुण असताना त्या ठिकाणी दोष दिसणे याला असूया म्हणतात.
१७१. ईश्वराची कृपा कधी होते ही तळमळ निराळी आणि निराशा

- निराळी तळमळ वाटणे योग्य आहे पण निराशा निर्माण झाली तर? इतकी मी तपश्चर्या केली अजून कांही झाले नाही ही निराशा आहे. ही उत्कंठा किंवा तळमळ नाही.
१७२. संत म्हणतात काया, वाचा, मनाने आपल्याला जेवढी पुण्यकर्म करता येतील तेवढी ईश्वरार्पण बुद्धीने करावी, त्याचे फळ एकदम मिळते.
१७३. शास्त्राने दुःख हे तत्त्वज्ञानाचे साधन सांगितले आहे. संसारात सगळी दुःखं भोगायला लागली म्हणजे संसार कसा नश्वर आहे हे समजून वैराग्य निर्माण होते आणि साधूची संगती घडली की तो ज्ञानाचा अधिकारी होतो.
१७४. वैराग्य म्हणजे ईश्वराबद्दल वाटणारी भक्ती.
१७५. अनुकूलता, सुख आले म्हणजे माणसाचा अहंकार वाढतो. अहंकार गेल्याशिवाय खरे ज्ञान होत नाही.
१७६. जन्माचा अहंकार, कुलाचा अहंकार, सत्तेचा अहंकार, संपत्तीचा अहंकार, अशा अहंकारावरस्थेतच जर जीवात्मा गुरफटून गेला तर ईश्वराचे स्मरण त्याला कसे होणार? अशा अहंकारामुळे झालेले ज्ञान नाहीसे होते.
१७७. ईश्वराचे दर्शन होण्याकरता कुंतीसारखे भक्त दुःख मागतात. भक्ती जरी अंतःकरणामध्ये उत्पन्न झाली आणि जर कधी सज्जनांचा अपमान झाला तर ती जाते म्हणून फार जपावे लागते.
१७८. भीती मनांतून कायमची गेली पाहिजे. मृत्यूची भीती तर सर्वांनाच आहे. ती निर्भय वृत्ती होण्याकरता श्रीहरिचे गुण एकावेत, सांगावेत,

- त्याचे नित्य स्मरण कराव, हेच सर्व शास्त्रांचे सार आहे.
१७९. अंतकाली नारायणाचे स्मरण झाले पाहिजे. जन्मभर जर संसारच मनांत असेल तर शेवटी नारायणाचे स्मरण कसे होणार?
१८०. पुष्कळ आयुष्य मिळूनसुद्धा तो जीव जर आपल्या कर्तव्याबद्दल सावधान राहिला नाही तर ते आयुष्य मिळूनही कांही उपयोग नाही. आयुष्य थोडे असले तरी हरकत नाही पण आपले कल्याण करून घेतले पाहिजे.
१८१. ज्ञान, तप, धर्माचरण या सर्वांचे फल म्हणजे शेवटी भगवान वासुदेवाच्या कृपेची प्राप्ती.
१८२. सेवकाने आपल्या गुरु परंपरेला धरून वागले पाहिजे. गुरु महाराजांप्रमाणे आपली वागणूक ठेवली पाहिजे. सेवकांकडून अपराध झाल्यावर गुरुंचेही यश कलंकित होते.
१८३. तपोधन हे असे आहे जे कधी संपत नाही आणि दुसऱ्याचेही कल्याण करते.
१८४. ईश्वराचे दिलेले हे वैभव आहे, हे ईश्वराचं आहे अशी बुद्धी असल्यावर आसक्ती कशाला निर्माण होईल?
१८५. सेवा करताना देहाची आसक्ती मुख्य सुटली पाहिजे ती सुटली तरच सेवा सफल होते.
१८६. प्रयत्नवाद किंवा बुद्धिवाद असा असला पाहिजे. की ज्याच्या योगाने कांहीही धिंता राहणार नाही. असे सामर्थ्य मिळविले पाहिजे. आणि ते न्यायाने, तपाने, स्वकष्टाने मिळवायचे आहे.
१८७. तत्त्व काय आणि अतत्त्व काय हे सर्व समजले म्हणजे शांती प्राप्त

होते.

१८८. शुभेच्छा ही ज्ञानाची पहिली भूमिका आहे ती उत्पन्न होण्यालाच किती जन्म घालवावे लागतात.
१८९. वाणीवर नियंत्रण ठेवणे हे योगाचे पहिले दार आहे.
१९०. आपले दोष काय आहेत हे अगोदर समजून घेतले पाहिजेत. ते सदगुरूंच्याजवळ प्रगट केले पाहिजेत. म्हणजे ते मार्गदर्शन करतात. मी चांगलाच आहे, मला सगळे समजतंय, माझ्याकडून कांही चूकच होत नाही अशा अहंकारात जोपर्यंत जीवात्मा आहे तोपर्यंत गुरुसहवासाचा कांही उपयोग नाही.
१९१. अहंकार सोडून सदगुरूंना शरण गेल्यावर ज्ञान व्हायला विलंब लागत नाही. शिष्याने इच्छा व्यक्त केल्याशिवाय गुरु कांही सांगत नाही.
१९२. प्रयत्नांनी साधन भक्ती निर्माण होईल. आरंभाला मुद्दाम प्रयत्नांनी तसे करावे लागते. अभ्यास करायचा म्हणजे सगळा प्रयत्नच करावा लागतो.
१९३. एकट्याने किया इतर समान विचारांच्या लोकांबरोबर बसून ईश्वर चरित्राचे चिंतन करायचे. अशा भक्तीरसामध्ये निमग्न असलेल्यांना काळसुद्धा कांही करू शकत नाही. कालातीत ते होतात.
१९४. मनाला ताब्यात आणण्याकरता तीव्र भक्तीयोग निर्माण झाला पाहिजे. परमात्म स्वरूपाचे चिंतन अखंड घडावे अशी जर तळमळ निर्माण झाली तर विषयांचे चिंतन आपोआप कमी होते.
१९५. तीव्र भक्ती म्हणजे अनन्य भक्ती अंतःकरणात उत्पन्न होऊन ते

मन ईश्वराच्या ठिकाणी स्थिर होते.

१९६. मनांतले सगळे विक्षेप नाहीसे झाल्याशिवाय ध्यानाचा अभ्यास होणे शक्य नाही. जेवायची वेळ झाली, ऑफिसची वेळ झाली वगैरे विचार मनांत आले तर ध्यानांत कसे होणार? अमुक एक वेळ ध्यान करायचे असे ठरवून ध्यानाला बसले म्हणजे ठरल्या वेळेपेक्षाही ध्यान कमी होते.
१९७. भगवंतांनी गीतेत ज्ञानाची साधने सांगितली आहेत. त्यात दुःखाची आठवण रहाणे हे एक मुख्य साधन आहे. म्हातारपण, रोग, मृत्यू इ. मुळे होणाऱ्या दुःखांची आठवण राहिली म्हणजे त्यातून सुटण्याची तळमळ निर्माण होते. मग संतांची भेट होते. त्यांचे मार्गदर्शन मिळते. दुःखाचे स्मरणच राहिले नाही तर?
१९८. नुसता उपदेश आपण पुष्कळ ऐकतो, बोलतो, वाचतो पण दोषयुक्त मन राहिले तर त्या उपदेशाचा उपयोग काय होणार?
१९९. साधूंची दृष्टी दुसऱ्यांच्या दोषांना गुण समजते पण असाधू, गुणांनाही दोष समजतात.
२००. सर्वही भूतं परमात्मस्वरूप आहेत अशी आपण भावना ठेवली म्हणजे शांती प्राप्त होते.
२०१. धुवाच्या चरित्रात प्रयत्नवाद आणि दैववादाचा समन्वय आहे. केवळ दैववाद किंवा केवळ प्रयत्नवाद व्यवहारसंपादक होत नाही. धुवाच्या चरित्रात दैवाचेही फल आहे आणि प्रयत्नवादाचेही फल आहे.
२०२. परमार्थसुद्धा प्रयत्नवाद आहे हे धुवाच्या चरित्रावरून सिद्ध होते.

२०३. साध्याची इच्छा करण्यापेक्षा साधनाची इच्छा किंवा निश्चय केला तर ते साध्य आपोआपच मिळते. त्याची कृपा झाल्यावर अलभ्य काय?
२०४. आमची इंद्रिये आहेत, आमचे डोळे आहेत, आमचे कान आहेत, असे म्हणतो आम्ही. पण आमच्या इच्छेप्रमाणे कांहीही घडू शकत नाही हे मान्य करावे लागते आपल्याला आणि हे मान्य करणे म्हणजेच ईश्वराची कृपा आहे.
२०५. गीतेमध्ये भगवान सांगताहेत "अहम् सर्वस्य प्रभवो मत्तः सर्वं प्रवर्तते" - सर्व कार्य माझ्याकडून चाललेले आहे - हे धुवाला समजले. आपण फक्त श्लोक वाचतो.
२०६. क्रियमाण कर्म शेवटपर्यंत चांगले होणे ही खरी ईश्वराची कृपा आहे.
२०७. सत्ता हातात मिळाली म्हणजे माणसाची बुद्धी बदलून जाते. चांगली रहात नाही. माझा अनुभव आहे, माझे सामर्थ्य आहे, माझ्या प्रयत्नांनी हे सगळे मी मिळवलेले आहे असे त्याला वाटते. ईश्वराच्या कर्तृत्वाची त्याला आठवण रहात नाही.
२०८. सकाम कर्म करतानासुद्धा ही भावना पाहिजे की ईश्वराशिवाय कोणाजवळ कांहीही मागायचे नाही. पण तशी भावना होत नाही आपली. एक फॅमिली डॉक्टर असतो. त्याचे औषध चालू असतांना आणखी कोणाचे नांव ऐकले की हे चालू असताना त्याचेही औषध घ्यावेसे वाटते. तसे या देवाकडे जाऊ या त्या देवाकडेही जाऊ या असे होते.

२०९. एकनिष्ठा उत्पन्न झाली पाहिजे. ती दृढ झाली पाहिजे. आपण मनांत भेद वाढवला की फळही तसेच मिळते.
२१०. अधिकार अनधिकार हा व्यवहारामध्ये, संसारामध्ये आहे. परमार्थामध्ये एखादा बालकसुद्धा अधिकारी होऊ शकतो.
२११. गीतेच्या आरंभालाच भगवान सांगतात, अपमान सहन करणे, तितिक्षा वृत्ती धारण करणे हे परमार्थात महत्त्वाचे आहे.
२१२. धुवाच्या आईने त्याला सांगितले, तुला दुःख देणाऱ्या कोणाच्याही बदल मनांत अमंगल विचार आणू नकोस, दुसरा आपल्याला दुःख देत नाही. आता मिळालेले दुःख म्हणजे आपल्या पूर्वकर्मचे फळ. स्वतःचे क्रियमाण कर्म कसे शुद्ध होईल इकडे लक्ष दे.
२१३. कुबेराने धुवाला सांगितले, कोणी कोणाला सुखदुःख देत नाही हा सिद्धांत मनांत बद्धमूल केला की क्रोधादिक विकारांचा संबंध रहात नाही. निर्वैर अंतःकरण होते. द्वेष उत्पन्न होत नाही. "विवेक केला पाहिजे. खऱ्या परिस्थितीचा विचार केला पाहिजे तरच क्रोधादि विकार नाहीसे होतील.
२१४. साधक दशा मोठी कठीण आहे. एकदम उच्च अवस्था प्राप्त होत नाही. उत्साह आणि निश्चय असेल तर योगाचे फळ मिळते. आपण साधक आहोत, आपल्याला फलप्राप्तीसाठी प्रयत्न केला पाहिजे.
२१५. गीतेमध्ये स्थितप्रज्ञ साधकांची जी लक्षणे सांगितली आहेत ती साधकांनी मिळविण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे.
२१६. प्रयत्न करायचा म्हणजे ध्येय निश्चित केले पाहिजे.

२१७. वैरबुद्धी, द्वेषबुद्धी ही भक्तीमार्गात फार मोठे विघ्न आहे.
२१८. मी मोठा आहे, पराक्रमी आहे, ही बुद्धी अज्ञानाने उत्पन्न होते आणि त्यामुळे मनुष्य बंधनात पडतो.
२१९. दुःख प्राप्त झाले म्हणजे सज्जन लोक आपला पापक्षय चालला आहे असे समजून तितिक्षा धारण करून रहातात आणि सुख मिळाल्यावर आपला पुण्यक्षय होतोय या भावनेने ते सुखाची आसक्ती ठेवत नाहीत. पुण्य संपल्यावर ते सुख कसे राहिले?
२२०. प्रारब्धाचीही अनुकूलता पाहिजे पण प्रारब्धाची अनुकूलता नाही असे समजून उपयोग नाही. प्रयत्न सुरू केलाच पाहिजे. प्रारब्ध अनुकूल आहे की प्रतिकूल हे अगोदर 'कसे समजायचे?' म्हणून 'बहुत सुकृताची जोडी' ही तर पाहिजेच पण प्रयत्नही तसा निश्चयाने व उत्साहसंपन्न होऊन केला पाहिजे.
२२१. गृहस्थाश्रमाची भीती बाळगण्याचे कारण काय आहे? सावधानतेने रहायचे. अनासक्तीने आपली कर्तव्य कर्मे करायची.
२२२. ब्रह्मानंद प्राप्त करून घेण्यासाठी सत्पुरुषांची सेवा केली पाहिजे. ती सेवा म्हणजे मोक्षाचे द्वार आहे. विषयी लोकांची संगत म्हणजे नरकाचे द्वार आहे.
२२३. ऋषभदेवांचा अभिप्राय असा आहे की कोणाही साधकाने किंवा सिद्धाने आपले मन पूर्णपणे ताब्यात आले असे शेवटपर्यंत समजू नये. मनाचा निग्रह करण्याकरता शेवटपर्यंत दक्ष राहिले पाहिजे.
२२४. अन्न दोष फार मोठा आहे. त्याने बुद्धी भ्रष्ट होते.
२२५. कोणतीही गोष्ट आपण अवघड मानली तर अवघड, सोपी मानली

- तर सोपी.
२२६. गुरुमहाराज रात्री १० ते पहाटे ४ साधकाला झोपेचा वेळ सूचवत असत.
२२७. 'एकोहं बहुस्याम्' अशा संकल्प शक्तीने हे विश्व निर्माण होते ती संकल्पशक्ती दीक्षा देताना तुम्हांला दिली जाते. ज्याप्रमाणे विश्व निर्मितीमुळे मूळ शक्ती कमी होत नाही त्याचप्रमाणे दीक्षा गुरुंची शक्ती दीक्षा दिल्याने कमी होत नाही.
२२८. अजातशत्रू कोण तर जो कोणाचाच द्वेष करीत नाही.
२२९. या जगात सात खून केलेल्याला एकच फाशी असते पण कर्मविपाकाप्रमाणे प्रत्येक अपराधाला वेगळे शासन आहे.
२३०. संतांचा आदर्श डोळ्यासमोर ठेवून आयुष्य जगायचे. त्यांच्या ग्रंथांतून आपल्याला मार्गदर्शन होते.
२३१. काय घडले, कसे घडले याचा काथ्याकूट करीत बसण्यापेक्षा यापुढे आपल्या हातून अपराध घडणारच नाही याची काळजी घेतली पाहिजे. त्याकरता शास्त्रीय मार्गाचा अवलंब केला पाहिजे.
२३२. दुःख उगाळीत बसण्यापेक्षा विवेकाने त्याला आवर घालून साधन वाढविणे इष्ट.
२३३. इंद्रियांनी पवित्रता दिसू शकत नाही. स्वच्छता दिसू शकेल. साबण लावून कपडे स्वच्छ दिसतात. स्वच्छता निराळी व शुचिता निराळी.
२३४. ईश्वरार्पण बुद्धीने जी कर्म होतात ती अत्यंत शुद्ध कर्म. याचा अर्थ त्यातले चांगले वाईट हे दृढ गेले आहे.

२३५. भोगाकरता केला जाणारा संग्रह हा दोष आहे. संग्रहामुळे उत्पन्न होणारी भोगबुद्धीही दोष आहे. त्यागाकरता केलेला संग्रह दोष नाहीये.
२३६. मनुष्य जन्म मिळाल्यावर आपण काय केले नाही हे महाराजांनी अपराधक्षमापन स्तोत्रात सांगितले आहे. श्रीदत्तात्रेयांचा नित्य साक्षात्कार ज्यांना आहे असे सिद्ध महात्म्ये क्षमायाचना करताहेत. म्हणजे जीवाने मानव जन्म प्राप्त झाल्यावर किती सावध राहिले पाहिजे, आपल्या हातून किती अपराध घडले याची जाणीव पाहिजे.
२३७. हरिकथा श्रवण हे अमृत आहे ही बुद्धी पाहिजे. ती असली तर क्षुधा तृषा दूर होते. प्राणादिक कोषांचा अध्यास निघून जातो आणि जीवात्मा मुक्त होतो.
२३८. संतांचा स्वभाव क्षमाशील असतो. जीवाने नम्रतेने, पश्चात्ताप व्यक्त केला, क्षमा मागितली तरी ते त्याच्या सर्व अपराधांबद्दल क्षमा करतात.
२३९. भगवंतांनी सांगून ठेवलंय - "हजारो जीवांच्यात कुणी तरी एखादाच माझ्या प्राप्तीसाठी प्रयत्न करतो."
२४०. शरीराने, वाणीने, मनाने सत्यनिष्ठ रहाणे म्हणजे मनानेच मनाचा निग्रह करणे इकडे लक्ष पाहिजे. मनामध्येसुद्धा असत्य येऊन उपयोग नाही.
२४१. मनाच्या निग्रहाने वाणीचा व शरीराचा निग्रह शक्य आहे.
२४२. ज्ञान संपादन करणे हेच बुद्धीचे कार्य आहे. भगवान सांगतात-

- त्या बुद्धीमध्ये जर तमोगुण वाढला तर ती बुद्धी अधर्माचा धर्म समजते. अविवेक निर्माण होतो आणि सर्व विपरित भासते. शेवटी अविवेकाचे फळ त्या जीवाला भोगावे लागते.
२४३. विवेक हे मोठे साधन आहे. प्रपंच्यामध्येही विवेक पाहिजे आणि परमार्थात तर पाहिजेच पाहिजे. विवेक नसलेला माणूस स्वतः अशांत असतो मग तो इतरांना शांती समाधान काय देणार?
२४४. निद्राजयाकरता आहार विहार सात्विक पाहिजे. मनांत सात्विक विचार आले पाहिजेत.
२४५. विचार करण्याकरता अधर्मचे पांच प्रकार सांगताहेत - विधर्म, परधर्म, आभास, उपमा आणि छल.
२४६. गृहस्थाश्रमी पुरुषाची आग्नेष्ट मंडळी असतात. ते जसे बोलतील वागतील त्याला अनुमोदन देण्याचा अभ्यास करावा म्हणजे वृद्धाश्रमाचा प्रश्नच येणार नाही. हाच अभ्यास होत नाही ना ! मी कुटुंब प्रमुख आहे ही वृत्ती झाल्यामुळे सगळ्यांना अनुमोदन कुठले देणार?
२४७. प्रारब्ध कर्म आहे. असं कसं देवानं केलं असं वाटतं आम्हांलासुद्धा. पण आपण कसे कर्म करतो, काय कर्म करतो, काय कर्म पूर्वी केले याचा विचार करतो का? अनुकूल फल मिळालं पाहिजे एवढीच इच्छा असते आपली. पण आपल्या कर्माच्या शुद्धाशुद्धीचा विचार आपण करीत नाही.
२४८. ईश्वराने आमचे प्रारब्ध कां बदलले नाही हा आम्ही आक्षेप घेतो. पण आम्ही ईश्वराला मुख्य समजतो का कर्माला हा सुद्धा विचार

केला पाहिजे ना !

२४९. आपण कर्म करीत नसून ईश्वरच कर्ता आहे ही बुद्धी धारण करणं म्हणजे समर्पण आहे. त्यामुळे बुद्धी शुद्ध होत जाते.
२५०. कर्तृत्व, अहंकार आणि फलाभिलाषा बाजूला होण्याकरता ईश्वर खरा कर्ता आहे ही भावना दृढ व्हायला पाहिजे.
२५१. गृहस्थाश्रम करतानाच जर अहंता आणि ममता वाढत गेली तर घर सुटणे शक्य नाही.
२५२. चित्त अशुद्धच होत राहिले तर तीर्थ यात्रा, दान धर्म इ. चा कांही उपयोग नाही.
२५३. तमोगुण पूर्ण गेल्याशिवाय क्रोध नाहीसा होऊ शकत नाही.
२५४. शास्त्राने सांगितलेली सगळी कर्म ज्ञान होण्याच्या पूर्वी करायची असतात. ज्ञान झाल्यावर व्यवहार संपतो.
२५५. अज्ञानी जीवाला कितीही उपदेश केला तरी स्वतःला संसारीच समजतो. तत्त्वज्ञानी महात्मा मात्र या जगाला एक स्वप्न समजतो. जागृती ही सुद्धा एक प्रदीर्घ स्वप्न समजतात.
२५६. आत्मजिज्ञासू साधकाने असंग राहिले पाहिजे. असंगत्व मनामध्ये बाणण्याकरता संतांची संगती करायची. म्हणजे विवेक उत्पन्न होतो.
२५७. संकटे येतात, दुःख येतात त्यांचा प्रतिकार करण्याचा जीव प्रयत्न करतो. ईश्वराला त्या वेळेला तरी दुःख दूर व्हावीत म्हणून शरण जातो आणि दुःख दूर झाली की पूर्ण सुख आपल्याला मिळालं अशी समजूत करुन घेऊन ईश्वराला विसरतो.

२५८. निवृत्ती मार्गात प्रतिबंध पुष्कळ असले तरी ते दूर होण्याकरता शास्त्राने सांगितलेली पुण्य कर्म केली असता त्यांचा उपयोग होतो.
२५९. संसार खरा आहे, संसारातील सुखदुःख खरी आहेत अशा समजूतीने जे संसारात आसक्त होतात त्यांना फार दुःख भोगावं लागतं हे दाखविण्याकरता रामावतार झाला.
२६०. अजामेळाच्या मनांत कांही ईश्वर भक्ती नाहीये पण नामामध्येच अशी कांही स्वयंभू शक्ती आहे की नामस्मरण केल्याने सगळ्या पातकांचा नाश होतो.
२६१. सामान्य लोकांना वाटते नाम हे अगदी सामान्य साधन आहे आणि नामाबद्दल उपेक्षा बुद्धी ठेवतात. पण उपेक्षा बुद्धीचे फळ कधी मिळत नाही.
२६२. ऐश्वर्य मिळू नये असे नाही पण ऐश्वर्य मिळाल्यावर मनाची अवस्था कधी बदलेल, कर्तृत्वाभिमान कधी वाढेल सांगता येत नाही मग सन्मार्गाकडे लक्ष रहात नाही.
२६३. धर्माचरणाने मनोनिग्रह होऊ शकतो पण मी धर्माचरण करतो म्हणून माझ्यावर देवाने कृपा करावी म्हणजे धर्मच देवापेक्षा मोठा ठरतो. हा धर्माचरणाचा अभिमान असला तर देवाची कृपा व्हायला वेळ लागतो.
२६४. अकिंचन बनल्यानंतर ईश्वराचा खरा प्रसाद होतो.
२६५. जय पराजय ईश्वराधीन आहेत. नेहमी विजयीच होईल असा कोणीच जगात नाही.

२६६. कोणचाही संकल्प जीवाने करू नये. जितक्या इच्छा कमी होतील तितकी त्या जीवाला शांती प्राप्त होते.
२६७. प्रारब्ध व प्रयत्न या दोघांची सांगड घालूनच प्रपंच व परमार्थ या दोहोची सिद्धी करून घ्यावी लागते.
२६८. साधकांचे लक्ष मुख्यतः **साधनेकडेच** नित्य असले पाहिजे. ध्येयसिद्धी ही **ईश्वराच्या आधीन** आहे. परमात्मा पूर्ण दयाळू व सर्वज्ञ आहे. तो योग्य वेळी साधकाला कृतार्थ करतोच यात संशय नाही.
२६९. **साधनाभ्यास, उपासना** नित्य नियमाने चालू रहाणे हाच खरा **ईशगुरुप्रसाद** आहे.
२७०. फलसिद्धी ईशेच्छेने या जन्मी अथवा पुढच्या जन्मी केंव्हा तरी निश्चित मिळणारी आहे त्याबद्दल साधकाने विचार करू नये. अशी बुद्धी ठेवली म्हणजे परमात्म्याची कृपा लांब नाही.
२७१. आहार विहार चांगला सात्विक ठेवून संतसंगती, प्रत्यक्ष वा ग्रंथरूपाने ठेवावी म्हणजे दुःसंस्कार नाहीसे होऊन सात्विक संस्कारयुक्त मन होते व उन्नती आपोआप होत रहाते.
२७२. कलीकाळ आणि स्वतःच्या दुरित भोगाचा काळ मिळाला म्हणजे मनस्ताप, साधनेत खंड असे प्रकार घडतात. अशा वेळी महामंत्राचा सव्या लक्ष, पांच लक्ष जप करण्याचा संकल्प करून रोज वेळ मिळेल तसा चालू ठेवावा. याने अंतःशुद्धी, शांती, समाधान लाभून साधनाभ्यास पूर्ववत चालू होईल.
२७३. द्वंदात्मक संसारात दुःख येते आणि जाते. ईश्वर चरित्रे, संत

- चरित्रे यांचे वाचन चिंतन केल्याने शांती समाधान मिळते.
२७४. प्रपंच व्याप हा मोठा चक्रव्यूह आहे. त्यातून सर्वानाच जावे लागते. अशा वेळी सर्वाना योग्य मार्गदर्शक, पूर्ण शक्तीसंपन्न परमात्माच सर्व संरक्षक आहे. या संतांच्या अनुभवावर विश्वास ठेवून प्राप्त कर्तव्य चक्रव्यूहात राहूनच करायचे असते. "हेचि दान देगा देवा ।....." ही प्रार्थना नित्य करून अनुकूल प्रतिकूल परिस्थितीतून मोकळे व्हायचे आहे.
२७५. सर्वांचे कल्याणाकरता ईश्वर स्मरणपूर्वक कर्तव्य कर्म करीत राहाणे हीच ईश्वरसेवा आहे. इतरांचे सुखदुःख त्यांच्या पूर्व कर्मावर अवलंबून आहे. व्यर्थ चिंता करीत राहून काय होणार?
२७६. ईश्वरावर भार टाकून सर्व संसार ईश्वराचाच आहे अशा बुद्धीने राहून प्राप्त कर्तव्याकडे लक्ष द्यायचे आहे.
२७७. अहंकारबुद्धी कमी कमी होत जाणं ही खरी ईश्वराची कृपा आहे. संपत्ती असो अगर नसो.
२७८. **संरक्षण म्हणजे काय हाही प्रश्नच आहे. अभ्युदय मिळणं हेही संरक्षण आहे किंवा संसारातून बाजूला होणं हेही संरक्षण आहे.**
२७९. **ईश्वर उपासनेकडे जास्तीत जास्त लक्ष देऊन आपली बुद्धी ईश्वर प्रेममय बनवता आली तर ते ईश्वराचे संरक्षण आहे असे समजायला हरकत नाही.**
२८०. सर्व प्रकारची अनुकूलता - यश, संपत्ती, सत्ता - लाभली असतांना ती ईश्वराची आहे ही समजूत होणं म्हणजेच ईश्वरार्पण

- बुद्धी होण. माझं कांही नाही ही बुद्धी जसजशी वाढत जाईल ते ईश्वराचे संरक्षण आहे.
२८१. आपल्या बुद्धीने वागणारे ते वानर आणि शास्त्राचे अनुसरण करणारे ते नर आहेत.
२८२. बुद्धीचे नियमन करणारी शक्ती आहे तिला शरण गेले पाहिजे हेच गीतेचे सार आहे.
२८३. ईश्वरी आज्ञेच्या बाहेर आपण जाऊ नये त्याची आज्ञा पालन करण्यातच आपले हित आहे अशीच सर्व अवतारी पुरुषांची शिकवण आहे.
२८४. बुद्धीची सुधारणा, प्रारब्धभोगात बदल फक्त सद्गुरुच करू शकतात.
२८५. बुद्धी चिकित्सक बनली की श्रद्धेचा नाश होतो. ईश्वर म्हणतो खुशाल करत बसा चिकित्सा, तुम्हांला श्रद्धेचे फळ कधीच मिळणार नाही.
२८६. श्रद्धा कशी असते हे दत्तप्रभूंनी वांझ म्हशीच्या उदाहरणावरून दाखविले आहे.
२८७. अहंकारयुक्त शब्दज्ञानाचा कांही उपयोग नाही. गुरुपरंपरेने प्राप्त झालेल्या शब्द ज्ञानाला भक्तीची जोड हवी.
२८८. आत्ता केलेल्या कर्मांचं फळ आपल्याला आत्ता मिळावे अशी जर अत्यंत उत्कट इच्छा असेल तर तसे मिळतेसुद्धा.
२८९. सतत कांही तरी ईश्वराचे नवीन चरित्र, कथा ऐकण्यात गोडी वाटली पाहिजे.

२९०. उपासनेमुळे मनाच्या स्थैर्याचा अभ्यास होतो. मनाची स्थिरता झाल्याशिवाय अर्चन घडूच शकत नाही. मनाची चंचलता कमी झाली की सर्व ठिकाणी परमेश्वर आहे हे हळू हळू कळून येते.
२९१. मनाची स्थिरता आली की देहाची आसक्ती कमी होते. मनांतल्या सर्व इच्छा जातात, संसाराचा विसर पडतो. चंचल मनाच्या लोकांची ही कामे नव्हेत. गुरुने सांगितल्याप्रमाणे उपासना दृढ विश्वासाने केली पाहिजे. नाही तर कांही उपयोग नाही.
२९२. बुद्धीची शक्ती मोठी आहे हे प्रथम मान्य करून तिच्यातली चंचलता दूर केली पाहिजे.
२९३. अंतःकरणपूर्वक तन्मयतेने होणारे भजन हे खरे. नुसते स्वर, ताल, वाद्य ही महत्त्वाची नाहीत.
२९४. सुखाची साधनं म्हणून जी कांही सांगितली आहेत त्यांच्याशिवाय दुसऱ्या मार्गाने सुख मिळत नाही असा आपला गैरसमज झाला आहे. त्याच्याकरता जी साधनं आहेत त्यावर आपण प्रेम करतो, त्यांचा संग्रह करतो. सुख कां हवे व दुःख का नको असे जर आपल्याला विचारले तर आपल्याला ठाम उत्तर देता येणार नाही. सुखाकरता सुख हवे.
२९५. शास्त्र असे सांगते की आत्मा हा पूर्ण सुखस्वरूपच आहे. त्याचे ज्ञान झाले की पूर्ण आनंदच आहे.
२९६. पावलोपावली संसारात आपला अपमान होतो, दुःख पदरात पडते पण आपण त्याचा त्याग न करता निर्लज्जपणे त्या सांसारिक सुखाच्या मागे धावतो.

२९७. आपली बुद्धी निष्काम व निर्दोष बनवायची आहे. त्या दिशेने प्रयत्न व्हायला पाहिजेत. या प्रयत्नांत कर्तव्य कर्म किंवा संसाराचा त्याग करण्याची गरज नाही.
२९८. पूर्ण निरिच्छता ही शेवटची अवस्था आहे. त्याकरता अनेक जन्मांचा अभ्यास असावा लागतो. तेवढ्यासाठी भक्तीमार्ग सांगितला आहे.
२९९. भक्तीमार्गाने जाणाऱ्यांचा वासनाक्षय होऊन तो आत्मज्ञानी होतो.
३००. जीव आपल्या कर्मांनी शुभ किंवा अशुभ - आपल्या संचितात भर घालत असतो. त्यामुळे कर्म बंध निर्माण होऊन पुन्हा जन्म मृत्यूच्या चक्रात पडावे लागते.
३०१. स्थिर अंतःकरण व भगवत भक्ती असली तर सांसारिक दुःखे, मानापमान यांचा त्या जीवावर कांहीही परिणाम होत नाही.
३०२. आपण सांसारिक गोष्टी साध्य करून घ्यायचा निश्चय करत नाही व जर केला तर तो टिकत नाही. जरा प्रतिबंध निर्माण झाला की आपण ध्येय सोडून देतो. जर संसारात आपण कांही मिळवू शकलो नाही तर परमार्थात काय मिळवणार?
३०३. साधन मार्गात पुष्कळ विघ्न निर्माण होत असतात. ती दूर होण्याकरता ईश्वर भक्ती सांगितली आहे.
३०४. उपास्य दैवताचे दर्शन होईपर्यंत साधना चालू असते. ते दर्शन घडले म्हणजे उपासना सिद्ध झाली असे म्हणतात. साक्षात्कार हे ध्यानाचे फल आहे. उपासनेचे फल म्हणजे उपास्य दैवतरूप होऊन जाणे.

३०५. मनांतल्या सतत निर्माण होणाऱ्या इच्छा, लोभ, हव्यास कमी करण्यासाठी आत्मानात्म विचार सांगितला आहे.
३०६. भुकेलेल्या माणसासमोर पक्वान्नाने भरलेले ताट आले पण जर त्याला कोणी सांगितले की त्यात पाल पडली आहे तर तो भूकेने कितीही व्याकूळ झाला असला तरी ते अन्न खाणार नाही. साधुपुरुष तसे असतात. सांसारिक सुखाकडे ते पाल पडलेल्या पक्वान्नाच्या ताटासारखे पाहतात. म्हणून ते निरिच्छ असतात. उदरनिर्वाहाची सोय झाली की ते आत्मानात्म विचाराकडे वळतात.
३०७. सुख स्वप्रयत्नांनी निश्चितपणे मिळते अशी खात्री असेल तर दुःख का पदरात पडते? तसेच कोणताही प्रयत्न न करता दुःख का प्राप्त होते यालाही उत्तर नाही. सतत सुख किंवा दुःख असत नाही.
३०८. साधनेला बसल्यावर आपण म्हणजे हा देह नसून देहापेक्षा भिन्न आहोत, आत्मस्वरूप आहोत अशी भावना दृढ करण्याचा प्रयत्न करावा.
३०९. त्याप्रमाणे जे कांही विचार मनांत येतील त्याकडे लक्ष देऊ नये. विचारांची क्रिया मनाचे कार्य आहे. पण तुम्ही मनापेक्षाही वेगळे आहात. आत्मस्वरूप आहात. मनापेक्षा आत्मा वेगळा आहे. विचार जसे येतात तसे जातातही.
३१०. आपल्या कर्मानुसार बुद्धी होते हा सिद्धांत जरी खरा असला तरी ईशकृपेने मिळालेली बुद्धी वेगळी आहे. आणि ती महत्त्वाची आहे.
३११. ज्ञान व तप हे खरे धन आहे
३१२. योग्य व चांगल्या अहंकाराशिवाय (अभिमान) उत्तम कामे होऊ

शकत नाही.

३१३. कलीयुगात मानस पाप झाले असता त्याचे पाप (दोष) लागत नाही.
३१४. रसास्वाद घेण्यात जास्त वेळ घालवू नये किंवा त्यातच रमू नये त्याहून जास्त पुढे कसे जाता येईल ते पहावे.
३१५. कर्म करताना संशय उत्पन्न झाला तरी ते करावे.
३१६. गुरुचरित्रातील सर्व उदाहरणे ही शक्तिपाताचीच आहेत.
३१७. सर्व दुःखे हरण करणारा तो हरी त्याला नमस्कार असो या भावनेने जप केला पाहिजे.
३१८. ईश्वर उपासनेने सर्व प्रतिबंध दूर होतात.
३१९. भोग बुद्धीने केलेला संग्रह साम्यवाद आणतो.
३२०. लोकशाहीमध्ये कोणचाही व्यवहार एकट्याने करू नये.
३२१. सुखातही (कितीही मोठ्या) दुःखाचे बीज असते.
३२२. केवळ प्रयत्नवाद हा उपयोगी नाही. तेथे परमेश्वराचे अधिष्ठान पाहिजे.
३२३. साधनेने, शक्तिपाताने सर्व विकल्प दूर होतात.
३२४. सुलभता आली तेथे चिकित्सा आली. जी परमार्थात घातक असते. निष्ठा आणि चिकित्सा या विरुद्ध आहेत. बुद्धी निष्ठा वाढविण्यासाठी शास्त्राप्रमाणे आचरण (मानसिक शक्ती वाढविण्यासाठी) जरूरी असते. ही बुद्धी वाढत असते. बुद्धीवादी म्हणतात ती तेवढीच असते हा बुद्धीवाद चुकीचा आहे. ईश्वरी प्रसादाने मिळालेली बुद्धी निराळी असते. सद्गुरुंच्या कृपेने

- निश्चयात्मक बुद्धी होते. चिकित्सक बुद्धीला प्रत्यक्ष प्रमाणच मान्य असते. परंतु ईश्वर किंवा सद्गुरु यांचे शब्द प्रमाण मानले पाहिजे. त्यांच्या वचनाप्रमाणे आपली बुद्धी झाली पाहिजे. सद्भावना अंतःकरणात उत्पन्न झाली की अनुभव येतो.
३२५. ज्ञानी मनुष्याचा आग्रह नसतो हे ज्ञानी पुरुषाचे लक्षण आहे.
३२६. गुरुंपेक्षा गुरुस्थानाचे महत्त्व जास्त असते.
३२७. नुसते मारणे म्हणजे हत्या नव्हे तर दुसऱ्याचे मन दुखविणे म्हणजे देखील हत्या असते ती आपण होऊ देऊ नये.
३२८. परमेश्वराची जी अनेक नांवे आहेत त्यात "अनुकूल" हे एक नांव आहे. जो अनुकूल आहे तो प्रतिकूल काय करणार? आपण चांगले झाल्याचे श्रेय आपल्याकडे घेतो आणि वाईट झाले की ईश्वरला दोष देतो हे चुकीचे आहे.
३२९. सुखी होण्याचे मुख्य साधन म्हणजे ईश्वरभक्ती होय.
३३०. सर्वही इंद्रियांची प्रवृत्ती वासुदेवाकडे करणारा तो भक्तियोग. सर्वात्मक परमेश्वराच्या ठिकाणी या सर्वांची प्रवृत्ती असणे ही भक्ती आहे.
३३१. ईश्वराची खरी भक्ती असणारा नीती अनीतीचा विचार करूनच वागणार.
३३२. परमेश्वरापासून विन्मुख असणाऱ्या विप्रापेक्षा भगवद्भक्त हरिजन अधिक श्रेष्ठ आहे.
३३३. ज्याच्या अंतःकरणात ईश्वर प्रेम निरंतर राहिलेलं आहे त्याचं मन संसारात कधीच जात नाही.

३३४. ईश्वरावर विश्वास ठेवल्यावर काही कमी पडेल अशी शंका मनांत आणजे म्हणजे खरा विश्वास नाही तो.
३३५. सकाम भक्तीने दुसरं एक कार्य होतं ते म्हणजे मनातल्या कामना हळूहळू कमी होत जातात. ती सकाम भक्तीच आणखी शुद्ध भक्तीच्या स्वरूपात प्रगट होते.
३३६. पापक्षयाशिवाय सकाम भक्तीही घडणे कठीण आहे. पापक्षयासाठी नामस्मरण, भगवंताच्या कथा श्रवण, मनन हे साधन आहे, आचारधर्म पालन आहे.
३३७. दास्यभक्ती म्हणजे काय? गुरुंच्या बरोबर राहिले पाहिजे म्हणजे दास्यभक्ती होते असे नाही. आपल्या वर्णाश्रम धर्माचे, कर्मयोगाचे आचरण करणे ही सुद्धा दास्यभक्तीच आहे. कर्मयोगाचा दास्यभक्तीमध्ये अंतर्भाव केला आहे शास्त्रकारांनी. ईश्वराच्या आज्ञेचं पालन करणे, स्वामीची आज्ञा पालन करणे हे दासाचे कर्तव्य आहे ना ! मग देवाने जसे वागायला सांगितले तसे वागले म्हणजे दास्यभक्ती झाली, नाही असं समजण्याचं कारण नाही. ती दास्यभक्तीच आहे.
३३८. **भक्तीमार्ग हा काळजीतून मोकळं करणारा आहे.**
३३९. ईश्वरार्पणबुद्धीने धर्माचरण झाल्यावर आसक्ती, ममता, अहंता हे दोष सगळे जातात.
३४०. धर्म, अर्थ, काम या तिघांची समृद्धी, अनुकूलता पत्नीच्या योगाने होणार आहे. दोघांनी मिळून धर्माचरण करावे अशी शास्त्राची आज्ञा आहे.

३४१. आपण अकिंचन झालं पाहिजे. सर्वही कर्म ईश्वराची आहे. पाप असो, पुण्य असो, आमचं काहीच नाही. मग परमेश्वराला अंतर्दामी म्हणायचं कशाला?
३४२. विवेक, वैराग्य, तप, तितिक्षा, शमदमादि सगळी साधने ज्याच्याजवळ पक्की आहेत त्यानेच वेदांत ऐकावा नाहीतर तो नास्तिक होईल.
३४३. ज्ञानामध्ये न्यूनता असेल तर कर्मांमध्येही न्यूनता येते.
३४४. मी अमर व्हावे असा वर मागणे म्हणजे माझा देहतादात्म्यभाव कायम रहावा (दृढ व्हावा) असे वाटणे आहे.
३४५. अंतःकरण अत्यंत स्थिर होणं म्हणजेच चैतन्यनिष्ठ होणं.
३४६. आपल्या सन्निध एक ईश्वरी शक्ती आहे असे मानले तर देहात्मवाद कमी होऊन जातो.
३४७. संतांच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे वागून चांगली कर्मे जर घडली तर संसार हा सुखाचा होतो व परमार्थही सुखाचा होतो.
३४८. अनुयायी मिळायला वेळ लागत नाही. श्रेष्ठ नेता व्हायलाच वेळ लागतो.
३४९. सद्गुरु "निरुपम" आहेत म्हणजेच आमच्याप्रमाणे कसे म्हणायचे !
३५०. सगळं मिळालेलं आहे पण ते विनाशी आहे. कोणचेही स्थिर राहणारे नाही. हा एक विचार मनामध्ये उत्पन्न झाल्याबरोबर विरक्तता निर्माण होते.
३५१. अग्रीला आकार कुठे आहे? पण अग्रीला काठाचा आकार येतो की नाही ! तसं निराकार ईश्वराला आकार दिला म्हणून बिघडलं

- कुठे? तो काही स्वाभाविक आकार नाही. औपाधिक आहे. "तुज सगुण म्हणू की निर्गुण रे....." ज्ञानेश्वर महाराज म्हणतात. दोन्ही रूप एकच आहेत. एकत्वाच्या अनुसंधानामुळे शोक, मोह, सगळे दूर होतात.
३५२. "सत्कर्म योगे वय घालवावे" हे समर्थानी म्हटल्याप्रमाणे काहीतरी पुण्यकर्म रोज घडले पाहिजे तेच आपल्याबरोबर येणार आहे. पैसाअडका, कीर्ती बरोबर येत नाही.
३५३. देवाची सेवा करणाऱ्याने हे लक्षात ठेवले पाहिजे. सेवा करायची पण त्याबद्दल काहीही देवाजवळ मागायचे नाही. देव देत असेल तर घ्यायचे नाही.
३५४. अहंनाश हा भारतीय संस्कृतीचा, वैदिक तत्त्वज्ञानाचा मोठा विशेष आहे.
३५५. इंद्रियांना प्रिय जे आहे त्याच्यावर संतुष्ट न राहता जो आपल्याला ज्या वेळेला मिळेल त्याच्यावरती संतुष्ट राहण्याचा अभ्यास हा प्राणाचा प्राणवृत्तीचा अभ्यास आहे.
३५६. त्यागाकरीता केलेला संग्रह हा गुन्हा नाहीये. पण स्वतःकरीता केलेला संग्रह हा दोष आहे.
३५७. जो खरा ज्ञानी आहे तो आणि केवळ लहान बालक हेच दोघे चिंतारहित आहेत. बाकी मधले सगळे चिंताग्रस्त आहेत.
३५८. दुःखाकरीता कोणीही प्रयत्न करित नाही पण दुःखं मिळतं की नाही! म्हणावं लागतं ना! तसंच सुख ही मिळू शकतं हा विचार झाला पाहिजे.

३५९. मनामध्ये कोणतीही वासना न राहणं ही भूमिका तयार झाल्याशिवाय श्रवण नाही.
३६०. स्वतःचे पुण्यकर्म विसरून जाणे हे खरे पुण्यकर्म आहे.
३६१. मनाची स्थिरता झाली की मनाचा विषयाशी संबंध बंद झाला.
३६२. मूळ आत्मस्वरूपाने भगवंताचे सर्वत्र वास्तव्य आहे.
३६३. बुद्धीचे संरक्षण झाले तर समाजाचे आणि पर्यायाने राष्ट्रचे संरक्षण होणारे आहे.
३६४. स्वतः महाराजांनी अनुग्रह देतात म्हणजे काय करतात? ते सांगितले -
अनुग्रह होण्यापूर्वी तुमचे जे काही पाप असेल त्याचे क्षालन गुरु करतात. पण त्यानंतर जर शिष्याने दुर्वर्तन केले तर त्याचे दुष्परिणाम गुरुंना भोगावे लागतात म्हणून शिष्यांनी नेहमी चांगलेच वर्तन केले पाहिजे. (यावरून लक्षात येईल की शेवटी शेवटी महाराजांना का क्लेश भोगावे लागले. तुमची आमची पापकर्म त्यांना निस्तरावी लागली, नाहीतर त्यांना कसले भोग?)
३६५. एक तर तुम्ही संसारात पडलात, प्रपंच चांगल्यारीतीने करणे हीच देवाची सेवा. आपली नोकरी इमाने इतबारे करणे ही सुद्धा आमची सेवा आहे. तुम्ही जेव्हां जेव्हां स्मरण करता तेव्हां आम्ही तुमच्या जवळच असतो. तेव्हां आमच्याबरोबर राहण्याची व आमची सेवा करण्याची गरजच नाही. गुरु स्मरण केल्यावर गुरु आपल्याबरोबर नाहीत ही जर आपली भावना होत असेल तर आपल्या गुरु भक्तीला काही अर्थ नाही.